

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 15. Ст. 99.
3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 № 314. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. Ст. 1399.
4. Павлюченко Ю. Щодо особливостей господарської діяльності в умовах воєнного стану. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану (до дня Національної поліції України): матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Кропивницький, 1 липня 2022 року / Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. 398 с.*
5. Серебряк С. До визначення правової природи поняття «спеціальний режим» у сфері господарювання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 1(43). С. 80-90.
6. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): Повідомлення Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS36779?an=1>

Пиріг Анна Валеріївна,

*студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права і процесу Згама А. О.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану стало доволі тяжко більшості суб'єктам господарювання виконувати відповідні зобов'язання частково або взагалі. Законодавством України було передбачено поняття форс-мажорних обставин, а саме воно було закріплено в Законі України «Про торгівлю промислової палати в Україні» від 02.12.1997р. № 671 (далі – ЗУ № 671) [1]. Дане положення є основою регулювання господарських договорів та відповідних відносин в умовах війни. А Лист від Торгово-промислової палати від 28.02.2022р (далі – Лист ТПП) [2]

взагалі визначив, що запровадження воєнного стану є надзвичайною, невідворотною та об'єктивною обставиною, тобто форс-мажорною ситуацією для суб'єктів господарювання. Тому існує потреба у дослідженні особливостей та проблемних аспектів виконання господарських зобов'язань, договорів з урахуванням законодавчої основи, зазначеної вище та на підставі судової практики.

Насамперед відмітимо, що визначення поняття форс-мажорних обставин міститься у ч.2 ст. 14-1 ЗУ № 671. Зокрема, такими обставинами є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами (збройний конфлікт, включаючи ворожі атаки, дії іноземного ворога, військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, акти тероризму, диверсії, введення комендантської години, тощо). Відповідно до цієї ж самої статті Торгово-промислової палати уповноважена засвідчувати відповідні обставини і видавати сертифікат про них.

Однак Лист ТПП не є достатньою підставою для звільнення від відповідальності за невиконання умов договору. Потрібно також доказати, що саме форс-мажорна ситуація стала причиною відходження від певних зобов'язань. Наприклад, Постановою від 16 серпня 2022 року № 922/854/221 Касаційний господарський суд чітко дав зрозуміти, що необхідно застосовувати категорії стандартів доказування [3], чому приділив у справі багато уваги. Відповідач не подав відповідні докази в суді першої інстанції. А відповідно до ч.3 ст. 269 ГПК [4] апеляційний суд не досліджував докази, що не були подані до суду першої інстанції. В касаційному провадженні відповідач зміг викласти всі докази стосовно того, як саме на його діяльність вплинула форс-мажорна обставина та обґрунтовував обставини, що стали причиною неподання зазначених доказів до суду першої інстанції.

Також виникає питання щодо зміни умов договору. Чи можливо це? Заключну відповідь знову дав Касаційний господарський суд (Постанова від 30 серпня 2022 року № 910/15264/21) [5]. В цій справі суд посилався на свої попередні рішення, чим наголошував, що наявність форс-мажорних обставин не є підставою для примусової зміни договору. Можливе лише звільнення від відповідальності за невиконання умов договору. Однак, було також додано, що сертифікат ТПП

не є підставою для внесення змін до договору, якщо самим договором не було передбачено такої можливості. Також Цивільний Кодекс передбачає можливість зміни умов договору за судовим порядком але тільки якщо ситуація підпадає під 4 умови, зазначених в ч.2 ст. 652 ЦКУ [6]. Позивач, який саме і намагався змінити умови договору в конкретній справі не навів відповідні умови, в результаті чого суд не задовольнив його позов.

Наступна ситуація і справа схожа з попередньою. Питання стоїть відмови від договору, тобто його розірвання, якщо договір частково виконувався під час дії обставин непереборної сили? Тут відповідь буде майже ідентичною: сертифікат ТПП є підставою для звільнення від відповідальності за невиконання умов договору, але не є підставою для примусового розірвання договору, якщо це не було передбачено в самому договорі.

Також можна переглянути Окрему думку судді Кібенко О. Р. Касаційного господарського суду від 28 червня 2022 року по справі № 904/5328/21 [7], щоб доповнити відповіді до попередніх двох питань. Так, суддя, не погоджуючись з думкою та рішенням свої колег, зазначила, що незалежно від того, які зусилля або витрати понесла або могла понести форс-мажорна ситуація унеможлиблює виконання умов договору в принципі. Головною причиною невиконання умов договору стала засуха. Також в своїй думці суддя наголосила, що на момент укладання договору засуха вже існувала певний проміжок часу. Тобто, з цього можна зробити висновок, що суд може враховувати період існування форс-мажорних обставин і чи збігається він з періодом невиконання умов договору.

Враховуючи вищевикладене, можемо зробити наступні висновки:

1) навіть при наявності форс-мажорних обставин потрібно надати відповідні докази, як само вони вплинули на господарські зобов'язання сторони, щоб довести відсутність вини у невиконанні умов договору;

2) Сертифікат ТПП може бути підставою для звільнення від відповідальності за невиконання умов договору (за умови, якщо були надані відповідні докази), але він не є підставою для примусової зміни або розірвання договору в судовому порядку, якщо цього заздалегідь не було передбачено відповідними пунктами договору;

3) для того, щоб доказати невинуватість сторони у невиконанні умов договору у зв'язку з наявністю форс-мажорних обставин тре-

ба також враховувати період існування форс-мажорних обставин і чи збігається він з періодом невиконання умов договору.

Зазначені висновки можуть бути використані при встановленні обставин, що звільняють від господарсько-правової відповідальності в умовах воєнного стану. Адже суб'єкти господарювання мають розраховувати на належний захист своїх прав у випадках, якщо одна з сторін договору зловживає військовим положенням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про торгові промислові палати в Україні» від 02.12.1997р. № 671. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Лист від Торгово-промислової палати від 28.02.2022. № 2024/02.0-7.1 URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>
3. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 16.08.2022. № 922/854/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/105793167>
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991. № 1798. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1798-12#Text>
5. Постанова від 30.08.2022 р. Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. № 910/15264/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/106078967>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Окрема думка судді Кібенко О. Р. Касаційного господарського суду від 28.06.2022 р. № 904/5328/21. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105158693?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.129418764.1068474774.1668265102-1439972486.1665347610.